

Nr 438

Av herr Holmberg m. fl., om vissa åtgärder till skydd för polisen.

(Lika lydande med motion nr 553 i Andra kammaren)

Den utveckling som kriminaliteten i Sverige företett under senare år är alltjämt oroande. Visserligen kan noteras att brottsfrekvensen i allmänhet ej visar en så markant stegring som tidigare. Det finns dock anledning antaga att en förklaring till den något gynnsammare utvecklingen är att söka i att många människor helt enkelt underlåter att anmäla brott, då man erfarenhetsmässigt vet att polisen ej hinner utreda frågorna. Emellertid fortsätter de grövre brotten att öka på ett sätt som inger allvarliga farhågor. Sålunda uppvisar våldsbrott och rån från 1965 till 1966 en ökning med mer än 10 %. Antalet väpnade angrepp mot banker och postkontor har tilltagit kraftigt under de två senaste åren och rent allmänt kan konstateras att vapen kommit till användning vid brotts begående i långt större utsträckning än tidigare. Särskild uppmärksamhet har på senare tid frågan om en betryggande bevakning av vapenförråd tilldragit sig. Det framstår som nödvändigt att vapenförråden förlägges på ett sådant sätt att de blir möjliga att effektivt bevaka för att förhindra att vapen kommer i händerna på samhällsfarliga element.

Framför allt i storstäderna har situationen förvärrats. Ur ordningssynpunkt torde förhållandena därstädes ej på många år varit så prekära som nu. Till detta kommer att de under senare år förekommande av utrikespolitiska händelser betingade politiska demonstrationerna ställt mycket stora krav på speciella polisinsatser med extra stor ambassadbevakning och stora reservstyrkor i beredskap.

Viss oro inger också de förändrade attityder som framför allt från en del ungdomars sida visas gentemot ordningsmakten. Massmedia, särskilt TV och dagspressen, har här ett stort ansvar. Den glorifiering av vissa brottslingar som på senare tid varit vanlig i vissa massmedia har försvärat polisens möjligheter att bland allmänheten få förståelse för de svårigheter som möter dem i deras arbete att upprätthålla ordningen. Det förefaller därför ofrånkomligt att närmare undersöka omfattningen av och orsakerna till den tilltagande respektlösheten för ordningsmaktens uppgifter.

Trots det ansträngda samhällsekonomiska läget är det enligt vår mening ofrånkomligt att ge rättsvärderna ökad prioritet i förhållande till regeringens

förslag. Den ökade satsningen på detta område bör framför allt avse polisen och kriminalvården i frihet. Samtidigt härmed bör emellertid alla möjligheter tillvaratas till ett rationellt utnyttjande av tillgängliga resurser.

Ungdomsbrottsligheten fortsätter att öka på ett sätt som inger allvarlig oro och det är nödvändigt att effektiva åtgärder vidtages för att vrida utvecklingen i rätt riktning. Från högerpartiets sida har vid flera tillfällen föreslagits att ungdomsarest borde prövas bl. a. för att få snabbare handlägningsförfarande när det gäller unga brottslingar. Den ofta mycket långa tid som förflyter mellan brottets begående och den samhälleliga reaktionen skapar hos den unge en känsla av att han riskfritt kan fortsätta med sin kriminella verksamhet. Riksdagen har emellertid ej visat förståelse för dessa förslag från högerpartiets sida. Emellertid är frågan om ett snabbare handlägningsförfarande från tiden för brottets begående till dess att polis, i förekommande fall barnavårdsnämnd, åklagare och domstol hinner handlägga ärendet, angelägen. I detta sammanhang vill vi framhålla vikten av att ytterligare möjligheter prövas till rationalisering av polisens utredningsarbete.

Ett stort antal utredningar sysslar för närvarande med olika avsnitt i kriminalpolitiken. Emellertid saknas, såvitt vi kan bedöma, en samlad översyn av dessa frågor. En dylik skulle vara värdefull inte minst därför att därvid skulle kunna anges de områden, som är mest angelägna och som i första hand bör förstärkas inom ramen för tillgängliga resurser.

Beträffande fångvårdsanstalternas arbetsdrift aviserar departementschefen en utredning beträffande de intagnas ersättning för det arbete de utför. I avvaktan på denna utredning skall kriminalvårdsstyrelsen ges möjligheter till en friare och mer differentierad ersättning av de intagnas arbete än den som för närvarande tillämpas. Vi anser att detta är ett positivt förslag och vill endast uttrycka den förhoppningen att utredningen om en ersättning till de intagna, som bättre anpassas till den vanliga lönenivån, snarast kommer att verkställas. I detta sammanhang vill vi erinra om de önskemål som från vår sida tidigare framförts att i samband med ökad ersättning till de intagna för deras arbetsprestationer skyldighet bör införas att avstå viss del av ersättningen för att erlægga utdömt skadestånd. Frågan härom får emellertid anstå i avvaktan på utredningens slutförande.

Polisväsendet

Även för kommande budgetår har rikspolisstyrelsen äskat en kraftig förstärkning av polisen. Sålunda begär styrelsen en ökning med 969 ordinarie och extraordinarie tjänster. Av dessa är 11 avsedda för personal i polischefskarriären, 708 för andra polismän och 250 för annan personal. Departementschefen föreslår en kraftig nedskärning av rikspolisstyrelsens äskanden och medger endast 4 tjänster i polischefskarriären samt 197 tjänster för övriga polismän. Därjämte anslår departementschefen ett anslag för extra personal och tillfällig arbetskraft motsvarande 50 tjänstemän.

Den förstärkning av polisen som departementschefen föreslår är helt otillräcklig. Den svarar inte ens mot den beslutade arbetstidsförkortningen. Denna beräknas medföra ett bortfall motsvarande 300—400 tjänster. Alltfort belastas polisen med ett övertidsarbete som är oförsvarligt. Ej mindre än 2 miljoner övertidstimmar fullgjordes under budgetåret 1965/66 — motsvarande 1 000 polismän eller en kostnad av 25 miljoner kronor. Det finns därför anledning anta att en utökning av antalet polistjänster kommer att medföra en nedgång i övertidsarbetet och därigenom minskade utgifter för övertidsersättning. Vi föreslår att polisen tillföres, utöver det av departementschefen föreslagna antalet tjänster, ett tillskott på 150 polistjänster jämte 50 tjänster för biträdespersonal. Det är viktigt att relationen mellan antalet polis- och biträdestjänster är tillfredsställande då detta medför att polisen i större utsträckning kan användas för sitt egentliga arbete. Det är ej rationellt att som nu stundom sker en inköpt bandspelare ej kan användas på grund av att personal saknas som kan skriva ut det dikterade.

Beträffande den föreslagna ökningen av tjänsterna bör det ankomma på rikspolisstyrelsen att besluta om fördelningen inom olika distrikt. Emellertid torde det vara nödvändigt att i första hand förstärka storstädernas polismakt och då särskilt utredningsavdelningarna, där eftersläpningen för närvarande är mycket stor. Men även trafiksektionerna och den socialpolisiära verksamheten inom skyddssektionerna är i behov av upprustning. I storstädernas förortsområden har kvarterspolisorganisationen visat sig fungera utomordentligt bra och bör utbyggas.

Den av oss förordade utökningen av polisorganisationen kan beräknas kosta sammanlagt 4,3 milj. kronor, varav 300 000 kronor avser omkostnader.

Det är ej minst mot bakgrunden av personalläget inom polisen angeläget att arbetskraften utnyttjas så rationellt som möjligt. Det är nödvändigt att polisens arbetskraft inriktas på väsentliga frågor. Allför stor del av arbetstiden åtgår för närvarande till utredning av bagatellbrott där tidsåtgången för utredningen ej står i någon som helst proportion till värdet av det som tillgripits eller skadats. Enligt vår mening bör man syfta till att polisen får möjligheter dels att förenkla utredningsförfarandet i vissa fall, dels där så befinner lämpligt avbryta utredningen. Det finns anledning erinra om att enligt rättsgångsbalken 20: 7 åklagare i vissa fall har rätt att medge åtalselftergift. En motsvarande rätt för polisen att underlåta utredningar torde böra prövas. Vi vill fästa uppmärksamheten på två typer av brott där ett mera summariskt utredningsförfarande bör kunna i avsevärd omfattning accepteras. Det ena gäller smärre tillgreppsbrott, exempelvis snatterier. Det andra gäller trafikbrott vid kollisionsolyckor. När det gäller snatterier, exempelvis butiksstölder i snabbköpsbutikerna, är utredningsförfarandet ofta mycket tidskrävande och står på intet sätt i relation till förseelsens art och värdet av den vara som tillgripits. I fråga om kollisionsolyckor är utredningarna också mycket tidsödande och svårigheterna att bilda sig

en helt objektiv bild av vad som i själva verket förekommit är ofta stora.

Förenklingar i utredningsarbetet över huvud taget bör också vara möjliga. För närvarande förekommer det ej sällan att i större utredningar en mängd detaljfrågor blir föremål för undersökning vilka i och för sig saknar betydelse för målets avgörande. Speciellt angeläget är det att i fråga om ungdomsbrottslingar pröva ett utrednings- och handläggningsförfarande som förkortar tiden från brottets begående till dess domstolen får ärendet för handläggning. Enligt vad vi erfarit prövar trafikmålskommittén bl. a. vissa frågor sammanhängande med rationaliseringen av polisens arbete inom trafiksektionen. Det kan måhända vara lämpligt att trafikmålskommittén erhåller vidgade direktiv med möjlighet att utreda här nämnda frågor. Därjämte kan uppdragas åt riksåklagare och rikspolischef att i samråd utfärda rekommendationer om förenklingar i utredningsförfarandet. Vi föreslå därför att riksdagen begär att Kungl. Maj:t snarast måtte föranstalta om en utredning i här nämnda avseenden och därefter framlägga erforderliga förslag.

Den tilltagande aggressiviteten gentemot ordningsmaktens utövare har under senaste tid blivit alltmer oroande. Under 1965 ökade antalet misshandelsfall mot polis med inte mindre än 40 procent och under tiden 1.1 1965—1.11 1966 var antalet misshandelsfall mot polis ej mindre än 950. De nyligen inträffade polismorden aktualiserar med stor skärpa angelägenheten av en förbättring av polisens tekniska utrustning och en utökning av dess befogenheter. Vi anser också att ett speciellt efterlevandeskydd utöver det som poliserna i egenskap av statstjänstemän åtnjuter bör införas. Den obligatoriska grupplivförsäkring, som alla statstjänstemän har, kan inte anses vara avpassad till de särskilda risker som förekommer vid polisens tjänsteutövning. För polisens vidkommande måste dessa risker karakteriseras som onormalt stora, och det ter sig därför naturligt att staten garanterar ett särskilt grupplivskydd för efterlevande till poliser som avlider efter skador åsamkade under tjänsteutövning. Härvid må erinras om det speciella invaliditets- och grupplivskydd som svenska statstjänstemän åtnjuter vid tjänstgöring utomlands. Vi föreslår att samma invaliditets- och grupplivskydd generellt måtte införas för polismän. Vi vill därjämte erinra om den möjlighet som Kungl. Maj:t har att utöver den avtalsenligt lönen medge särskild löneklassplacering — AST § 15 mom. 2 jämfört med Svensk författningssamling nr 107/1966. En dylik särskild löneklassplacering bör vara motiverad för befattningshavare med så riskabel yrkesutövning som poliser har.

Den väsentliga frågan om ersättning för kroppsskada som åsamkats polisman genom brottslig gärning vid fullgörande av tjänsteåliggande väntar sedan länge på en lösning. I en högermotion 1958 (II: 148) hemställdes, att en sådan ändring i lagen den 6 juni 1925 om ersättning till polisman för skada å kläder måtte genomföras att ersättningsrätten även skulle avse

kroppsskada. Motionen, som yrkade en utredning i ärendet, bifölls och en utredning verkställdes också. Den sakkunnige avgav den 20 maj 1963 sitt betänkande men ännu har departementschefen inte förelagt riksdagen något förslag i ärendet. I proposition nr 4 till 1965 års riksdag framlades endast förslag rörande sakskareskydd till polisen. I propositionen anför departementschefen, att han ej vore beredd att framlägga något förslag till ersättning för kroppsskada förrän en allmän överblick rörande problematiken beträffande skadeersättning till statliga befattningshavare i allmänhet hade erhållits.

Med hänsyn till vad vi tidigare anfört rörande de stora risker som är förenade med polisens tjänsteutövning bör förslag om ersättning för kroppsskada för polismän inkluderande ersättning för sveda och värk och framtida men snarast framläggas. Den omständigheten att även andra kategorier befattningshavare kan tänkas bära få samma skydd utgör intet skäl att längre fördröja denna fråga för polisens vidkommande. Det bör i detta sammanhang framhållas, att departementschefen ej såg hinder föreligga att åstadkomma en särbehandling av poliser i fråga om sakskareskyddet trots att han var medveten om att även denna fråga kunde ha aktualitet för andra yrkesgrupper. Vi yrkar därför att det utredningsförslag som föreligger måste läggas till grund för ett förslag i detta ärende och att det samma måste föreläggas riksdagen i sådan tid att de nya bestämmelserna kan tillämpas från den 1 januari 1968.

Vad slutligen beträffar den förändrade attityden som framför allt från vissa ungdomars sida visas mot polisens arbete yrkar vi att en utredning snarast tillsättes i syfte att undersöka hur man hos allmänheten på ett bättre sätt skall kunna klargöra ordningsmaktens uppgift att vara allmänheten till hjälp i olika avseenden.

Övervakare

Sedan 1961 utgår arvodet till övervakare med 25 kronor per månad och fall. I olika sammanhang har i riksdagen förslag framförts om höjning av dessa arvoden utan att det dock lett till något resultat. I föregående års statsverksproposition anförde departementschefen att frågan om arvoden till övervakare var föremål för översyn inom justitiedepartementet, varför han ej var beredd att framlägga något förslag om ändrad arvodessättning. I årets statsverksproposition anger departementschefen att frågan om arvoden till övervakare fortfarande är föremål för särskild utredning. Vi anser det beklagligt att detta ärende ej inom justitiedepartementet kunnat påskyndas så att förslag om höjning av arvodena kunnat föreläggas detta års riksdag. Det är uppenbart att personalen, sysselsatt inom kriminalvården i frihet, är otillräcklig och att allt måste göras för att stimulera ökad rekrytering. Arvodena till övervakare spelar här en stor roll dels för att rekrytera ett tillräckligt stort antal, dels för att stimulera kompetenta för

uppgiften lämpliga personer att ägna sig åt denna för kriminalvården så väsentliga uppgift. I detta sammanhang måste också beaktas att övervakare regelmässigt belastas med utgifter i samband med övervakningsuppdraget utan att vara säkra på att vederbörande taxeringsmyndighet medger de i deklarationen gjorda avdragen för havda omkostnader. Vi föreslår, i avvaktan på Kungl. Maj:ts förslag, att övervakarnas arvoden höjs till 40 kronor per månad, varvid 15 kronor skall anses utgöra kostnadsersättning. Den av oss förordade höjningen av ersättningsbeloppen bör tillämpas på ersättning som utgår efter den 1 januari 1968. Då arvodena utbetalas först efter uppdragets fullgörande torde någon nämnvärd belastning av anslaget ej uppkomma under nästkommande budgetår. En annan fråga av betydelse för övervakningsuppdragens effektiva fullgörande är begränsningen av antalet uppdrag per övervakare. Vi förutsätter att även denna fråga prövas inom justitiedepartementet.

Kriminologisk forskning m. m.

Ej heller i årets statsverksproposition framlägger föredragande statsrådet förslag till förstärkning av den kriminologiska forskningen. Ändå är det uppenbart att denna är eftersatt i vårt land. Ämnet uppmärksammas dock mer och mer på olika håll i världen, och det borde vara en fråga av hög angelägenhetsgrad att åtgärder vidtages för att stärka ämnets ställning och därmed underlätta forskarrekruteringen. Skall vi i Sverige kunna följa med i den internationella utvecklingen är det nödvändigt att bygga ut resp. bygga upp ämnena kriminologi och rättssociologi. Hur utbyggnaden skall ske och hur forskarrekruteringen skall äga rum måste snarast utredas.

Genom familje- och släktbandens upplösning och genom att tidigare oomtvistade och självklara etiska och religiösa normer, tabuföreställningar, konventioner och moralregler nu ständigt är föremål för debatt och omvärderingar har gränserna mellan det som anses tillåtet och det otillåtliga blivit mindre skarpa och svårare att fastlägga och iakttaga. Barn och ungdom har därmed berövats något av det stöd som en fast sedvänja och en vedertagen stil tidigare utgjorde.

Vilken betydelse denna utveckling har haft och har som en eventuell risk för ökad kriminalitet borde vara en ytterst angelägen uppgift att närmare klarlägga för såväl den kriminologiska som den sociologiska och psykologiska forskningen.

En fråga av speciellt intresse för den kriminologiska forskningen är återfallsbrottsligheten och dess samband med olika åtgärder företagna av barnavårdsmyndighet eller inom kriminalvården. Det stora flertalet återfallsförbrytare hör hemma inom kategorien förmögenhetsbrottslingar. Detta är det klientel som måhända minst avviker från den vanliga människotypen, och det förefaller därför som om det just i fråga om dessa är av

speciellt intresse med en forskning rörande orsakerna till kriminaliteten och verkan av olika påföljder. Den kategori människor som begår vålds- och misshandelsbrott har däremot ofta en speciell läggning vartill kommer att alkoholproblem vanligen finns med i bilden. Det förefaller därför som om denna kategori brottslingar mera vore ett medicinsk-psykiatriskt problem vilket borde bli föremål för fördjupad medicinsk forskning. Den forskning rörande återfallsfrekvensen som vi förordar bör därför i första hand avse förmögenhetsbrott.

En uppgift för den kriminologiska forskningen är också att ytterligare undersöka utformningen av anstaltsvården så att den ej blir till skada för den intagne utan främjar dennes tillrättaförande. Detta gäller såväl ungdomsvårdsskolor och ungdomsanstalter som fängelser. Ur individualpreventiv synpunkt synes stundom vistelse på ungdomsvårdsskola ganska meningslös. Den väsentligaste motsättningen mellan olika åsikter i den kriminalpolitiska diskussionen har gällt allmänpreventionen och dess betydelse. Vilka funktioner som avhåller människor från att begå brott — såsom risken av att bli ådömd den ena eller andra sortens påföljd — har märkligt nog inte blivit föremål för någon nämnvärd forskning i vårt land. Vi vet föga, vi tror och tycker desto mer. Och ändå har frågan om generalpreventionen och individualpreventionen en synnerligen stor betydelse inte bara för utformningen av påföljdssystemet utan också för rättstillämpningen i det enskilda fallet. Det är hög tid att satsa på forskning på detta område.

Åberopande det anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1. att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om att ett särskilt invaliditets- och grupplivskydd för polismän införes enligt i motionen angivna riktlinjer;

2. att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till ersättning för kroppsskada å polisman, inkluderande ersättning för sveda och värk samt framtida men, i sådan tid att bestämmelserna kan träda i kraft senast den 1 januari 1968;

3. om utredning angående

a) rationalisering av polisens arbetsförhållanden speciellt avseende förenkling av utredningsförfarandet och

b) snabbare handläggningsförfarande i fråga om brott, begångna av unga lagöverträdare, i syfte att förkorta tiden från brottets begående till målets avgörande.

Stockholm den 26 januari 1967

Yngve Holmberg (h)

Carl Eskilsson (h)

Allan Hernelius (h)

Gösta Jacobsson (h)

Rolf Kaijser (h)

N. Yngve Nilsson (h)

Ragnar Sveningsson (h)

G. Ivar Virgin (h)